



## Od Redakcji

Relacja pomiędzy fenomenologią a naukami społecznymi, która stanowi główny temat tego Suplementu, nie jest ani jednoznaczna, ani bezproblemowa. Dynamiczny rozwój w wieku dwudziestym zarówno nauk społecznych, jak i samej idei fenomenologii pokazał dobitnie, że relacja ta dalece wykracza poza jednostronne określenie nadane jej przez Edmunda Husserla. Podczas gdy zaprezentowana w jego artykule do Encyklopedii „Britannica” – w rozdziale o „fenomenologicznym ugruntowaniu nauk o faktach” – fenomenologia miała być „źródłem pojęć podstawowych wszystkich nauk *a priori*” i jako ontologia uniwersalna obejmować „całość kultury zgodnie z jej koniecznymi i możliwymi formami ejdetycznymi, a także skorelowane z nią *a priori*, należące do ejdetycznych form tego, co społeczne”<sup>1</sup>, dziś jej relacja do nauk społecznych jawi się raczej jako obustronna. Jak zauważył Max Scheler w swoich *Problemach socjologii wiedzy*, kontynuowana przez Husserla „jednostronność epoki Oświecenia polegała na tym, że dostrzegała ona jedynie uwarunkowanie społeczeństwa przez wiedzę. Wielkim odkryciem wieków XIX i XX było ukazanie także uwarunkowania wiedzy przez społeczeństwo”<sup>2</sup>.

Artykuły, które złożyły się na ten tom, odnoszą się do szerokiego spektrum problemów, związanych z anonsowaną tematyką. Suplement otwiera artykuł Hansa-Georga Soeffnera, jednego z najważniejszych współczesnych socjologów niemieckich, twórcy idei hermeneutycznej socjologii wiedzy<sup>3</sup> oraz współwydawcy – wraz z Richardem Grathoffem i Ilją Śrubař

<sup>1</sup> Por. E. Husserl, „Encyclopaedia Britannica”-Artikel, [w:] E. Husserl, *Husserliana IX*, ed. by W. Biemel, Den Haag 1962, ss. 237–301.

<sup>2</sup> Por. M. Scheler, *Problemy socjologii wiedzy*, przeł. S. Czerniak i in., Warszawa 1990, s. 68.

<sup>3</sup> Por. H.-G. Soeffner, *Auslegung des Alltags – Der Alltag der Auslegung. Zur wissenssoziologischen Konzeption einer sozialwissenschaftlichen Hermeneutik*, Frankfurt/M. 1989; – *Die Ordnung der Rituale – Die Auslegung des Alltags II*, Frankfurt/M. 1992; – *Symbolische Formung. Eine Soziologie des Symbols und des Rituals*, Frankfurt a.M. 2010.

– pism zebranych Alfreda Schütza<sup>4</sup>. W swoim artykule Soeffner wskazuje na wspomnianą wcześniej dwuznaczność wiedzy i prezentuje sposoby rekonstruowania „społecznego tworzenia rzeczywistości”<sup>5</sup> we współczesnych naukach o społeczeństwie i kulturze. Odsłania teoretyczne korzenie idei socjologii rozumiejącej i zarysowuje główne założenia swojego własnego, hermeneutycznego podejścia w ramach socjologii wiedzy.

Do problemu możliwości hermeneutyki społecznej odnosi się także artykuł Andrzeja Przyłębskiego *Hegel i hermeneutyczna filozofia polityki*. Jego autor, profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i obecny ambasador Polski w Niemczech, śledzi w nim wpływ filozofii społecznej i politycznej Hegla na ideę „filozofii hermeneutycznej”, rozwijanej przez Diltheya, Heideggera i Gadamera, a także zastanawia się nad specyfiką podejścia w jej ramach do zagadnień politycznych. Andrzej Przyłębski podkreśla w swoim artykule prymat postawy „komunitariańskiej” i „fundamentalnie republikańskiej” w odnoszeniu się filozofii hermeneutycznej do tych kwestii i konfrontuje ją z indywidualistyczną, nihilistyczną postawą wobec nich ze strony myśli postmodernistycznej. Uznając za reprezentantów tej postawy m.in. Richarda Rorty’ego, Jacquesa Derridę, Johna D. Caputo, Gianniego Vattimo, Michela Foucaulta i Giorgio Agambena, traktuje ją jako nie tyle „radikalizację hermeneutyki”, ile jej nadużycie.

O ile Husserl w swoim artykule w Encyklopedii „Britannica” zaliczał do przedstawicieli fenomenologicznej filozofii prawa i socjologii Adolfa Reinacha, Felixa Kaufmanna, Fritza Schreiera, Gerharta Husserla, Maxa Schelera, Theodora Litta oraz Edith Stein, autorzy artykułów pomieszczonych w tym tomie nie tylko podążają za tą listą, lecz również znacząco ją poszerzają. Mirko Wischke z Uniwersytetu w Hildesheim rekonstruuje w swoim artykule krytykę rozumienia sensu nowoczesnych nauk społecznych ze strony klasyków niemieckiej socjologii, Ferdinanda Tönniesa i Georga Simmla, której wpływu na rozwój socjologii fenomenologicznej nie sposób przecenić. Jaromir Brejda z Uniwersytetu Szczecińskiego interpretuje personalizm Maxa Schelera jako próbę radykalnie aktualistycznej teorii politycznej i zmierza do określenia jej miejsca między współczesnym liberalizmem a komunitaryzmem. Tomas da Costa z Bergische Universität Wuppertal rekonstruuje w swoim artykule rozwój pojęcia anonimowości w dziełach Alfreda Schütza oraz sposób jego przyswojenia sobie przez

<sup>4</sup> Por. Alfred Schütz *Werkausgabe*, hrsg. v. R. Grathoff, H.-G. Soeffner und I. Šrubař, UVK-Verlag, Konstanz 2003 ff.

<sup>5</sup> Por. P. L. Berger, and T. Luckmann, *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*, Garden City, NY 1966 [tłum. polskie: *Społeczne konstruowanie rzeczywistości*, przeł. J. Niźnik, Warszawa 2010].

Maurice'a Natansona. Sugeruje, że fenomenologiczna analiza anonimowego charakteru świata społecznego może stać się alternatywą dla analiz intersubiektywności i tożsamości zbiorowej. Kolejny artykuł z tej grupy, autorstwa Karilemli – badaczki z Departamentu Nauk Humanistycznych i Społecznych Indyjskiego Instytutu Technologii w Bombaju – poświęcony jest hermeneutycznej koncepcji człowieka Martina Heideggera. W myśl jego głównej tezy, pomimo rezerwy Heideggera wobec kwestii kultury, „Dasein jest bytem na wskroś historycznym i kulturowym, ponieważ tożsamość, o której mowa w *Byciu i czasie*, usytuowana jest na tle historycznym i kulturowym”.

Tematem artykułów niniejszego tomu stał się także wpływ fenomenologii na współczesną filozofię społeczną i filozofię prawa. Główną tezę artykułu Andrzeja Gniazdowskiego z Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, zatytułowanego *Między Marksem a Husserlem. Wątki kartezjańskie w myśli Leszka Kołakowskiego*, stanowi twierdzenie, że relacja myśli Kołakowskiego do obu tych myślicieli została określona przez jego początkową próbę jako członka partii komunistycznej zajęcia stanowiska integralnego, zarówno teoretycznego, jak i politycznego radykalizmu. Pytanie o granice poszukiwań niewzruszonych i absolutnie niepowątpiewalnych podstaw wiedzy stawiane przez Kołakowskiego zarówno Husserlowi, jak i Kartezjuszowi, Gniazdowski interpretuje w nim jako część jego strategii przewyższania marksizmu jako ideologii, która w imię prawdy redukuje ludzką wolność do zwykłego epifenomenu. Z kolei Maria Gołębiwska z tego samego Instytutu rekonstruuje w swoim artykule, poświęconym fenomenologicznej krytyce prawa w myśli Simone Goyard-Fabre, argumenty tej badaczki na rzecz antropologicznych warunków wszelkiej normatywności, w tym porządku norm prawnych. Wskazuje, że publikacją, która zasługuje w tym kontekście na szczególną uwagę, jest książka Goyard-Fabre dotycząca fenomenologicznych założeń filozofii prawa i normatywności w ogóle – *Essai de critique phénoménologique du droit*.

Prezentowany tu tom „Archiwum” składa się z artykułów, które łączą w podejściu do swych przedmiotów perspektywę historyczną i systematyczną. Anna Orlikowski z Bergische Universität Wuppertal stawia w swoim tekście *Ciało, wyraz i społeczność* dwa główne pytania: „jaką rolę w ‘świecie życia’ odgrywa faktyczność zwykłej egzystencji?” oraz „jaki rodzaj indywidualnych przestrzeni doświadczenia może powstawać w kontekście codziennych technik, relacji cielesnych, procesów pracy i świata życia?”. Podejmując próbę odpowiedzi na te pytania, nawiązuje ona do „fenomenologii ucieleśnienia” Maurice'a Merleau-Ponty'ego oraz „socjologii fenomenologicznej” Alfreda Schütza. Wspomniane perspektywy łączy ze sobą także artykuł Witolda Płotki z Uniwersytetu Gdańskiego, będący próbą fenomenologicznego

opisu aktu poznania. Płotka pokazuje w nim, w jaki sposób Husserlowska analiza żywego ciała dostarcza podstaw fenomenologii poznania społecznego i stwierdza, że akt ten trzeba rozumieć jako spontaniczny, lecz z istoty pośredni akt współ-prezentacji.

Prezentowany tom stawia sobie cele nie tylko teoretyczne i praktyczne: zmierza on również do odsłonięcia perspektyw poniekąd technicznych zastosowań metody fenomenologicznej w konkretnej praktyce badawczej. Marcin Moskalewicz, historyk i filozof nauki z Wydziału Filozofii Uniwersytetu w Oksfordzie, podejmuje w swoim artykule badania nad *Trzema sposobami zaburzonego doświadczenia czasu w uzależnieniach*. Przedstawia w nim trzy typy idealne jakości tych doświadczeń, obecne w życiu codziennym, ekstazie narkotykowej i wychodzeniu z uzależnienia. Przekształcenia żywej czasowości w okresie powrotu do zdrowia Moskalewicz interpretuje w kategoriach wysublimowanego doświadczenia estetycznego, wskazując, że paradoksalna natura sublimacji unaocznia fenomen podwójnej tożsamości osoby wychodzącej z uzależnienia w odniesieniu do czasu.

Suplement zamyka raport z projektu badawczego *Wpływ dziedzictwa szlacheckiego na kształtowanie obywatelstwa w Europie Środkowej*, realizowanego w ramach współpracy pomiędzy Polską i Węgierską Akademią Nauk. Na raport ten, przygotowany przez Gábora Gángó, Ferencza Hörchera, Gábora Kovácsa, Bélé Mestera, Tibora Pichlera, Rafała Smoczyńskiego i Tomasza Zaryckiego, złożyły się uwagi robocze, przedstawiające tymczasowy stan badań nad rolą dziedzictwa szlachty post-feudalnej na specyfikę modeli obywatelstwa w Polsce i na Węgrzech. Celem projektu jest poszerzenie pola europejskich studiów nad ideą obywatelstwa poprzez podjęcie badań nad jego modelem środkowoeuropejskim, którego genezą jest silna pozycja dziedzictwa szlacheckiego, znacząca rola inteligencji, brak doświadczenia rewolucji, słabe dziedzictwo nowoczesnego państwa narodowego i względnie ubogie tradycje mieszczańskie.



Na tom złożyły się głównie artykuły, prezentowane w ramach 14 Konferencji Polskiego Towarzystwa Fenomenologicznego *Fenomenologia i nauki społeczne*, współorganizowanej przez Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk oraz Wydział Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego (Warszawa, 28–29 listopada 2014). Konferencja była również częścią następujących międzynarodowych projektów akademickich: *Affective Subjectivity in the Thought of Michel Henry*, Fonds Michel Henry – Université Catholique de Louvain (Louvain-la-Neuve) and Institute of Philosophy and

Sociology of the Polish Academy of Sciences; *The relevance of Subjectivity. Questions of the Phenomenological Approach to the Topics of the Humanities*, Institute of Philosophy of Czech Academy of Sciences and Institute of Philosophy and Sociology of the Polish Academy of Sciences, a także *The impact of noble legacy in shaping citizenship in Central Europe*, Institute of Philosophy of Hungarian Academy of Sciences and Institute of Philosophy and Sociology of the Polish Academy of Sciences.